

Tweede tussenrapportage Kerkbreed gesprek Quotum en Solidariteit

*Procesverslag
Contouren uitkomsten gesprekken
Vooruitblik*

Inhoud

Inleidende samenvatting

A. Procesverslag

B. Contouren uitkomsten gesprekken

1. Communicatie: eenvoud en transparantie van geldstromen
2. Uitgaven: behouden, schrappen en vernieuwen
3. Onderlinge solidariteit: relatie, wederkerigheid en draagkracht
4. Inkomsten: samen werken aan nieuwe regelingen
5. Overkoepelende lijnen uit de gesprekken

C. Vooruitblik vervolg

Samenstelling en opdracht regiegroep

Van: Regiegroep Kerkbreed gesprek Quotum en Solidariteit
Eindreactie: Maarten van Ginkel (voorzitter) en Arie van der Maas (projectleider)

Datum: 16 juni 2026

Inleidende samenvatting

Deze tweede tussenrapportage van het Kerkbreed gesprek Quotum en Solidariteit doet twee dingen. Ze geeft kort verslag van het proces sinds november 2025 én ze schetst de eerste contouren van wat in de gesprekken naar voren kwam. De uitkomsten zijn voorlopig. Verdere analyse, weging en terugkoppeling, inclusief toetsing, naar gesprekspartners blijven nodig. Deze rapportage is gericht aan alle deelnemers aan het Kerkbreed gesprek en aan de kleine synode als opdrachtgever. De rapportage wordt door middel van een online consultatie breed in de kerk uitgezet.

Na de eerste tussenrapportage ([verslag van de verkenner](#)) op 29 oktober 2025 besloot de kleine synode op 17 november 2025 ook de in maart 2024 aanvaarde nieuwe quotumregeling in te trekken. In december 2024 was de nieuwe regeling solidariteitskas al ingetrokken. Daarmee ontstond ruimte voor een herkansing: een breder en zorgvuldiger gesprek over quotum, solidariteit, uitgaven, communicatie en vertrouwen. Op 12 december 2025 stelde de kleine synode het [plan van aanpak Herkansing](#) vast.

In het eerste kwartaal van 2026 is dat gesprek voorbereid met de 11 classes, de evangelisch-lutherse synode en andere betrokkenen. In het tweede kwartaal volgden luistersessies in alle classes, vier grotere regiobijeenkomsten en aanvullende gesprekken met onder meer de Commissie Steunverlening, de Federatie van Diaconieën, adviseurs en een delegatie van de zogenaamde G-7 gemeenten die eerder het voortouw namen in de bezwaarprocedures bij het generale college voor behandeling van bezwaren en geschillen.

Uit deze gesprekken komt een helder beeld naar voren. Gemeenten vragen om eenvoud, transparantie, uitlegbaarheid en bovenal erkenning van de lokale problematiek. Zij wijzen vormen van bovenplaatselijke organisatie (classicaal, landelijk) en quotum of solidariteit niet af, maar willen begrijpen waarvoor geld nodig is, welke keuzes worden gemaakt en wat de kerk daarvoor terugziet. Transparantie is daarmee geen bijzaak, maar een voorwaarde voor vertrouwen.

Daarnaast vragen gemeenten om scherpere keuzes in de uitgaven. Het ledental van de kerk neemt af. Die werkelijkheid vraagt van de leiding in synode en dienstenorganisatie om vooruit te kijken en om financieel en organisatorisch mee te bewegen. Er is blijvend draagvlak voor een regionale en landelijke organisatie van de kerk die verbindt, ondersteunt, deskundigheid deelt, specialistisch werk mogelijk maakt en waar nodig een herkenbare stem in de samenleving laat horen. De invulling hiervan vraagt om heldere prioriteiten, waarbij praktische nabijheid en bereikbaarheid voor gemeenten en doelmatigheid van uitgaven van belang zijn.

Solidariteit wordt in algemene zin breed erkend, maar vraagt om nieuwe taal en een scherpere omschrijving en inrichting. Het gaat hierbij niet alleen over geld, maar ook over het delen van menskracht, bestuurskracht, kennis, eigendommen (bijvoorbeeld gebouwen), ervaring en geloof, hoop en liefde. Solidariteit en samenwerking groeien vooral waar gemeenten elkaar kennen, elkaars kwetsbaarheid leren verstaan en samen verantwoordelijkheid gaan dragen.

Als het gaat om nieuwe regelingen leeft een sterk verlangen naar eenvoud en mogelijkheden voor inspraak en meedenken. Zorgvuldige afwegingen zijn nodig met betrekking tot bijvoorbeeld incidentele opbrengsten, vermogen, en doel en inhoud van de solidariteitskas. Nieuwe regelingen moeten in afstemming met gemeenten, classes en strategische partners worden ontwikkeld. Ze moeten financieel houdbaar zijn, maar ook te begrijpen en uit te leggen in kerkelijk en maatschappelijk verband.

Het Kerkbreed gesprek raakt aan essenties van ons kerk-zijn. Het gaat om vertrouwen in bestuur, om helderheid in verantwoording van uitgaven, om doelmatigheid in organisatie en om verbondenheid in de roeping van de kerk. De kernopdracht voor het vervolg is eenvoudig en veeleisend tegelijk: laat zien wat je doet en doe wat je zegt.

A. Procesverslag

1. November – december 2025

- 29 oktober 2025: De verkenner brengt zijn rapportage uit over de eerste fase van het Kerkbreed gesprek.
- 17 november 2025: De verkenner presenteert zijn bevindingen in de generale synode.
- 17 november 2025: De kleine synode besluit in een ingelaste vergadering de in maart 2024 aanvaarde nieuwe quotumregeling in te trekken. De oude regeling wordt opnieuw van kracht.
- November 2025: De verkenner stelt, in overleg met de regiegroep, het plan van aanpak Herkansing op. De regiegroep komt hiervoor tweemaal bijeen.
- 12 december 2025: De kleine synode bespreekt en stelt het plan van aanpak Herkansing vast. Het plan werkt met vier werkpakketten: transparantie en communicatie, gesprek over de uitgaven, onderlinge solidariteit, en eenvoudige en gedragen nieuwe regelingen.
- Bij de begroting 2026 geven directie en bestuur van de dienstenorganisatie al gevolg aan enkele lessen uit de verkenning. De vermenging van uitgaven uit de solidariteitskas met uitgaven die inhoudelijk bij het quotum thuishoren – zoals voor classispredikanten en adviseurs dienstverlening – wordt uit elkaar gehaald. Ook wordt de indeling van geldstromen en kostenposten inzichtelijker gemaakt.

2. Eerste kwartaal 2026: voorbereiding

- Een kernteam van de regiegroep werkt, met projectleider, projectondersteuner en communicatieadviseurs, de planning en aanpak voor het tweede kwartaal uit.
- In januari vindt overleg plaats met vertegenwoordigers van de elf classes en de evangelisch-lutherse synode over de aanpak op hoofdlijnen, waaronder de organisatie van vier geclusterde classicale regiobijeenkomsten.
- Met de Vereniging Kerkrentmeesterlijk Beheer (VKB) wordt samenwerking afgesproken voor elf luistersessies, één in elke classis, gekoppeld aan bijeenkomsten die de VKB al voorbereide.
- De regiegroep bereidt vier grotere classicale regiobijeenkomsten voor in Amersfoort, Breda, Hoofddorp en Drachten.
- Daarnaast worden aanvullende gesprekken gepland met specifieke gesprekspartners.

3. Tweede kwartaal 2026: gesprekken

a. Luistersessies

- Tussen 13 april en 15 juni vinden in alle classes luistersessies plaats, in samenwerking met de VKB.
- De sessies hebben twee doelen: reflecties delen en verdere reacties ophalen op de destijds ingevoerde regelingen voor quotum en solidariteitskas, en informatie geven over de financiële huishouding van de bovenplaatselijke kerk, de regelingen en de feitelijke quotumdruk per regio en classis.
- De bijeenkomsten worden geleid door Maarten van Ginkel of Arie van der Maas. Rob van Butselaar verzorgt de inhoudelijke presentatie.
- In totaal nemen circa 200 personen deel. De opkomst varieert van ongeveer 5 deelnemers in de classis Zuid-Holland Zuid tot ongeveer 40 in de classis Friesland.
- Hoewel ook diakenen zijn uitgenodigd, worden de bijeenkomsten vooral bezocht door kerkrentmeesters en ouderlingen-kerkrentmeester. In veel gevallen waren classispredikanten aanwezig.

b. Classicale regiobijeenkomsten

- Tussen 10 april en 9 mei worden vier grotere regiobijeenkomsten gehouden: Amersfoort (circa 70 deelnemers), Breda (circa 40), Hoofddorp (circa 70) en Drachten (circa 90).
- De deelnemers komen uit hervormde, gereformeerde, lutherse en protestantse gemeenten, uit dorpen en steden. Daarmee is de samenstelling kerkbreed, maar toch niet representatief voor alle circa 1400 gemeenten, want:
 - Middelgrote protestantse gemeenten met actieve regionale verbindingen zijn sterker vertegenwoordigd dan kleine geïsoleerde gemeenten of gemeenten in sterk geseculariseerde gebieden.
 - Noord-Nederland en delen van de Randstad zijn relatief sterk vertegenwoordigd. Ongeveer 50 tot 60 procent van de deelnemers is actief op het terrein van financiën en kerkbeheer. Diaconale, missionaire en pastorale perspectieven zijn minder sterk vertegenwoordigd. Er zijn relatief weinig predikanten en kerkelijk werkers aanwezig.
- In de regiobijeenkomsten staan vooral transparantie en communicatie, uitgaven, samenwerking en solidariteit centraal. Via interactieve werkvormen wordt gesproken over wat lokaal (nu en over tien jaar), regionaal/classicaal en landelijk kan worden gedaan, en wat gemeenten van de dienstenorganisatie verwachten.
- Scriba Kees van Ekris levert in de bijeenkomsten een bezinnende bijdrage. Hij benoemt onderliggende emoties en perspectieven, en zoekt naar gemeenschappelijke grond.

c. Aanvullende gesprekken

- 11 maart: Gesprek met een delegatie van de Commissie Steunverlening.
- 13 april: Gesprek met het bestuur van de Federatie van Diaconieën.
- 21 mei: Reflectiegesprek met adviseurs dienstverlening en financieel beleidsadviseurs.
- 2 juni: Vervolggesprek met een delegatie van de G-7-gemeenten, die eerder het voortouw namen in de bezwaarprocedure bij het generale college voor behandeling van bezwaren en geschillen. Die procedure eindigde in december 2025 door het intrekken van de quotumregeling.
- Gesprekken met jonge ambtsdragers en met synodeleden worden doorgeschoven, mede omdat zij volgens planning zouden samenvallen met de interne presentatie en publiciteit rond het cultuur- en veiligheidsonderzoek binnen de dienstenorganisatie.

B. Contouren uitkomsten gesprekken

Dit hoofdstuk volgt de vier werkpakketten uit het plan van aanpak. Het geeft eerste lijnen uit de gesprekken weer. Het is belangrijk te vermelden dat het contouren zijn. Deze vragen nog om verdere analyse, weging, terugkoppeling en toetsing op juistheid voordat zij kunnen worden vertaald in aanbevelingen en voorstellen.

1. Communicatie: eenvoud en transparantie van geldstromen

1. Transparantie is het meest terugkerende thema. Gemeenten willen beter begrijpen waar geld naartoe gaat, welke keuzes de synode en de dienstenorganisatie maken, en hoe die keuzes in lijn zijn met de roeping en financiële mogelijkheden van gemeenten.

2. Transparantie gaat niet alleen over cijfers. Gemeenten vragen om uitleg die helpt om cijfers te duiden: waarvoor is dit geld nodig, welke keuze ligt eraan ten grondslag en wat draagt deze uitgave bij aan kerk- zijn lokaal, regionaal en landelijk?

3. Veelgenoemde vragen zijn: wat zouden gemeenten missen als er geen dienstenorganisatie was? Hoe is de formatie verdeeld over verschillende taakvelden van de dienstenorganisatie? Waaruit blijkt dat de dienstenorganisatie zelf keuzes maakt en bezuinigt? Hoe worden financiële keuzes verbonden met inhoudelijke prioriteiten en wie bepaalt die prioriteiten?

4. Hiertegenover werd ook nut en waardering uitgesproken ten aanzien van onderdelen van dienstverlening. De onderliggende boodschap is niet dat gemeenten bovenplaatselijke organisatie (classicaal of landelijk), quotum of solidariteit afwijzen. Zij vragen om zichtbare verantwoording, uitlegbaarheid en wederkerigheid. De kern is: laat ons begrijpen waarvoor geld nodig is en wat het ons oplevert.

5. Communicatie over financiën moet daarom structureel zijn. Niet alleen bij weerstand of besluitvorming, maar als doorlopende feedback en verantwoording tussen gemeenten, classes, synode en dienstenorganisatie. Financiële informatie moet worden verbonden met scenario's, beleidskeuzes en inhoudelijke afwegingen.

6. Belangrijke tussentijdse proef op de som is de bijsturingsoperatie van de dienstenorganisatie. Communicatie, beleid en financieel handelen moeten hetzelfde verhaal vertellen. Anders groeit opnieuw afstand tussen wat wordt gezegd en wat gemeenten ervaren. Bovenplaatselijke tekorten dienen niet te worden afgewenteld op lokale gemeenten.

2. Uitgaven: behouden, schrappen en vernieuwen

7. Gemeenten erkennen breed dat niet alles behouden kan blijven. Het ledental van de kerk wordt kleiner en daarmee worden veel gemeenten kleiner. Dat heeft gevolgen voor de bovenplaatselijke organisatie waaronder de dienstenorganisatie. Deze ontwikkeling vraagt om duidelijke keuzes, prioritering en doelmatige inzet van middelen.

8. In de gesprekken klinkt de vraag welke projecten kunnen stoppen, hoe verder dan vijf jaar vooruit kan worden gekeken en hoe wordt voorkomen dat in de organisatie nieuwe taken boven op bestaande taken worden gestapeld. De gedachte 'één nieuwe taak vraagt ook heroverweging van bestaande taken' wordt ondersteund.

9. De roep om bezuiniging betekent geen afwijzing van bovenplaatselijke dienstverlening en organisatie. Er is blijvend draagvlak voor ondersteuning die gemeenten werkelijk helpt en voor taken die zij lokaal niet zelf kunnen dragen. Genoemd worden onder meer gemeenteondersteuning, jeugdwerk, missionaire prioriteiten, categoriaal pastoraat, diaconaat, juridische en financiële advisering, hoorbare en zichtbare presentie in de samenleving en het ontwikkelen van samenwerking waar dat nodig is.

10. Aanbevolen wordt om voor wat betreft de balans tussen inkomsten en uitgaven – en in het bijzonder daarbij de ontwikkeling van de dienstenorganisatie – te denken in scenario's in langjarige lijnen (acht tot tien jaar). Het zou goed zijn daarbij uit te gaan van een 'basisscenario', uitgaande van een minimaal benodigde bovenplaatselijke organisatie en dienstverlening. Daarnaast kan dan een aantal aanvullende scenario's worden geschetst. Het te kiezen scenario geeft richting aan het op te stellen beleidsplan.

11. Ook de organisatievorm van de dienstenorganisatie komt in beeld. Ingebracht is de suggestie of de dienstenorganisatie (gaandeweg) minder een verzameling vaste deskundigheden kan zijn en meer een productief en verbindend knooppunt van netwerken rond thema's die van belang zijn voor kerk en gemeenten. Zo kan deskundigheid breder worden opgehaald en gedeeld, ook bij en met deskundige kerkleden, vrijwilligers, professionals en sympathisanten.

12. Goede voorbeelden zijn belangrijk. Gemeenten willen zien hoe anderen omgaan met krimp, samenwerking, gebouwen, financiële druk en nieuwe vormen van kerk-zijn. Het delen van ideeën en praktijken kan vertrouwen wekken, beweging brengen en zo zicht op nieuwe mogelijkheden geven.

13. Een blijvende spanning is die tussen investeren en bezuinigen. Vernieuwing blijft nodig, maar vraagt om heldere prioriteiten. Waar de kerk investeert, moet ook zichtbaar zijn waar zij durft te beperken, schrappen of vereenvoudigen.

14. In de gesprekken blijft de lokale presentie van de kerk dragend. Gemeenten noemen ontmoeting, gemeenschap, diaconaat, jongerenwerk, pastoraat en maatschappelijke aanwezigheid als kernwaarden. De kerk houdt geen instituut in stand om het instituut, maar is geroepen present te zijn in dorp, wijk en stad.

15. Het bovenplaatselijke werk van de kerk wordt kritisch, maar niet afwijzend besproken. Gemeenten verlangen minder sturing, minder bureaucratie en meer nabijheid. Zij vragen om een classis en synode, bijgestaan door een ondersteunende dienstenorganisatie, die minder voorschrijft maar luistert, verbindt, ondersteunt, deskundigheid deelt en mogelijk maakt wat lokaal of regionaal niet alleen gedragen kan worden. En bovendien op essentiële onderwerpen ook stem in de samenleving is.

3. Onderlinge solidariteit: relatie, wederkerigheid en draagkracht

16. Solidariteit in algemene zin wordt vrijwel nergens afgewezen. Wel vraagt het begrip om nieuwe taal, scherpere duiding en meer gezamenlijke definiëring. Gemeenten beleven solidariteit minder als abstract financieel systeem en meer als onderlinge verantwoordelijkheid in een op elkaar betrokken relatie.

17. Solidariteit gaat over elkaar helpen, kennis delen, kwetsbare gemeenten ondersteunen en specialistisch werk mogelijk maken. Zij gaat ook over delen van menskracht, bestuurskracht, talenten, eigenschappen (bijvoorbeeld gebouwen), ervaring, netwerken en geestelijke bemoediging.

18. Juist bestuurskracht is een steeds belangrijker wordend thema van samenwerking en solidariteit. Veel gemeenten worden kwetsbaarder in bestuur, opvolging, deskundigheid en vrijwilligerskracht. Samenwerking en 'elkaars lasten delen en dragen' op dit vlak is even belangrijk – of mogelijk zelfs belangrijker en urgenter – dan financiële steun.

19. Relatie is de sleutel. Duurzame solidariteit ontstaat niet zozeer door regelingen, maar door ontmoeting, vertrouwen en wederkerigheid. Gemeenten delen eerder wanneer zij weten met wie zij delen, waarvoor zij delen en welke gezamenlijke roeping ermee gediend wordt.

20. Een terugkerende vraag is op welke schaal gedeelde roeping en verantwoordelijkheid wordt beleefd. Voor specialistisch werk of bepaalde vormen van categoriaal pastoraat ligt een landelijke schaal voor de hand. Voor andere vormen kan een regionale kring passender zijn, omdat nabijheid, herkenning en relatie daar sterker werken.

21. Diaconaat verdient hierin aparte aandacht; het behoort tot de kern van de roeping van kerk en gemeenten. Een gedeelde diaconale opdracht kan samenwerking verdiepen en relaties versterken, juist wanneer gemeenten samen verantwoordelijkheid dragen voor noden in hun omgeving.

22. De solidariteitskas wordt wisselend beleefd. Als regeling 'van gemeenten voor gemeenten' is er herkenning, maar ook terughoudendheid. Categorieaal pastoraat wordt breed waardevol gevonden, maar de vraag is of dit inhoudelijk en financieel niet beter onder het quotum past, mede omdat dit werk zich ontwikkelt als vorm van kerkelijke presentie in de samenleving.

23. Voor het vervolg ligt een scherpere inrichting van de solidariteitskas voor de hand. Denk aan een solidariteitskas die zich duidelijker richt op steunverlening aan gemeenten en op het faciliteren van de beoogde inhoud van *Vermogen Werkzaam*, mede zoals aangeduid in bovenstaande punten 16 t/m 19. Dan krijgt solidariteit niet alleen financieel, maar ook praktisch en relationeel gestalte.

4. Inkomsten: samen werken aan nieuwe regelingen

24. Bij nieuwe regelingen klinkt een consistent verlangen naar eenvoud, minder bureaucratie, duidelijke procedures en beter werkbare systemen. De noodzaak van aanpassing wordt breed herkend: eenvoud, transparantie, draagvlak en toekomstbestendigheid.

25. De eerlijke terugblik op het proces van invoering van de nieuwe regelingen in 2024 is gewaardeerd. Tussen januari 2024 en juni 2024 is een afslag genomen die onvoldoende draagvlak had en onvoldoende was afgestemd met het land en met strategische partners zoals de Federatie van Diaconieën en de VKB. Dat moet anders. Nieuwe regelingen moeten samen worden ontwikkeld en gedragen.

26. Tegelijk zal geen enkele uitwerking iedereen volledig overtuigen. Daarom zijn heldere motivering en zichtbare verwerking van ingebrachte input noodzakelijk. Wie meepraat, moet kunnen zien wat met die inbreng gebeurt.

27. Een belangrijk aandachtspunt is het onderscheid tussen heffingen voor kosten van wat minimaal van belang is voor ondersteuning van lokaal gemeente-zijn en de kerk als geheel, en bijdragen voor andere onderdelen van het bovenplaatselijke werk. Gemeenten willen weten welke bijdrage nodig is voor basale ondersteuning en welke bijdrage samenhangt met specifieke beleidskeuzes, solidariteitsdoelen of projecten.

28. Een enkele keer werd ook de vraag gesteld of er meer keuzevrijheid kan komen voor gemeenten, waardoor bepaalde onderdelen van de dienstverlening facultatief kunnen worden afgenomen tegen betaling.

29. De heffing op incidentele opbrengsten, bijvoorbeeld bij verkoop van vastgoed, ligt gevoelig. Gemeenten ervaren verkoopopbrengsten vaak als 'tafelzilver', zeker wanneer verkoop voortkomt uit financiële kwetsbaarheid of noodzaak. Een heffing daarop vraagt veel uitleg. Ook klinkt de vraag of herinvestering binnen een bepaalde termijn mogelijk moet zijn zonder directe heffing, met aandacht voor eenvoud van regelgeving.

30. Het direct belasten van het vermogen zelf (niet het rendement) wordt overwegend negatief beoordeeld. Vermogen wordt beleefd als toevertrouwd door vorige generaties. Een heffing op vermogen raakt daarom niet alleen aan geld, maar ook aan identiteit, verantwoordelijkheid en vertrouwen.

31. De beoogde, gelijke verhouding tussen kerkrentmeesterlijk en diaconaal quotum vraagt nadere afweging. Eenvoud betekent voor gesprekspartners niet automatisch gelijke uitkomsten. Er worden vragen gesteld bij de quotumverschuiving waarbij diaconieën deels worden ontlast en gemeenten ten nadele daarvan kerkrentmeesterlijk wat meer moeten bijdragen.

32. Daarbij werd vooral door kerkrentmeesters gevraagd waarom diaconieën ontlast zouden moeten worden in een tijd waarin de gelden van de lokale gemeente juist meer onder druk staan en de kosten voor onderhoud en de arbeidsplaatsen juist zijn toegenomen. Daarbij zijn door diaconieën zelf nauwelijks signalen afgegeven dat ze te veel druk ervaren.

33. Samenvoeging van quotum en solidariteitskas in één systematiek en mogelijk één regeling wordt wisselend gewaardeerd. Samenvoeging kan eenvoud brengen, maar mag de herkenbaarheid van steunverlening en solidariteit niet laten verdwijnen. Als samenvoeging wordt overwogen, moeten inkomsten en uitgaven die nu onder de solidariteitskas vallen helder zichtbaar blijven, met passende organisatie en besturing en daarbij betrokkenheid van de Commissie Steunverlening.

5. Overkoepelende lijnen uit de gesprekken

- 34.** Door alle gesprekken heen klinkt een roep om minder regels. Gemeenten ervaren kerkelijke regelgeving regelmatig als complex en belastend. Tegenover de haast autonome uitbreidende regeldruk moet bewuste vermindering en vereenvoudiging van regels staan.
- 35.** De roep op deregulering is verbonden met de vertrouwensvraag. Als je wilt werken aan (herstel van) vertrouwen, zoals synode en dienstenorganisatie nu uitstralen, dan zul je de ander – lees de gemeenten – ook vertrouwen moeten geven. Minder controle, minder regelingen, meer directe relatie en nabijheid.
- 36.** Er is behoefte aan regionale differentiatie, maatwerk en samenwerking, zonder nieuwe kostbare regionale infrastructuur. Regionale samenwerking moet van onderop kunnen groeien. Wel kan begeleiding nodig zijn door classisteams, regionale kerkelijke bureaus of andere ondersteunende verbanden.
- 37.** Bestuurlijke draagkracht is een van de grootste zorgen. Veel gemeenten zijn kwetsbaar door gebrek aan vrijwilligers, opvolging, penningmeesters, voorzitters, scriba's, kerkrentmeesters en andere taak- en ambtsdragers. Richting 2035 wordt samenwerking daarom vaak niet alleen wenselijk maar noodzakelijk.
- 38.** Er is realisme over krimp. Veel deelnemers erkennen dat de kerk kleiner wordt, dat niet alles kan blijven bestaan en dat nieuwe vormen van kerk-zijn nodig zijn. Dat realisme is niet alleen somber. Er is ook bereidheid tot verandering en zoeken naar nieuwe vitaliteit.
- 39.** In de gesprekken kwam zowel vreugde naar voren als pijn. Vreugde om gezamenlijk kerk-zijn en om helpende ondersteuning en dienstverlening. Pijn om 'niet gezien worden' in de lokale sores. Op meerdere momenten werd verbaal of non-verbaal uiting gegeven aan achterdocht, vervreemding en het gevoel niet vertegenwoordigd te zijn in de bredere kerkverbanden.
- 40.** Met bovenstaand punt hangt de vraag samen die op verschillende manieren onder woorden is gebracht: hoe staat het met de representativiteit? Worden de gemeenten en kerkplekken in hun diversiteit (nog wel) goed vertegenwoordigd in classis en synode? Dat is een vraag naar de structuur en ook naar de cultuur.
- 41.** Wie zijn de gezichtsbepalende en beleidsbepalende mensen in de bredere organen en dienstenorganisatie? Weerspiegelen zij in voldoende mate de 'bredere achterban'? Welke taal spreken zij? Is hun kennisvoorsprong helpend en ondersteunend of vervreemdend? Wat betekent dit voor ontwikkelde diensten en producten? Is het mogelijk de ervaren kloof te overbruggen en zo ja hoe dan?
- 42.** Het totaalbeeld is dat van een kerk die minder vanzelfsprekend groot is, bestuurlijk kwetsbaarder wordt en toch sterk lokaal geworteld blijft. Gemeenten zoeken een eenvoudigere, meer ondersteunende landelijke structuur en meer samenwerking in kleine of grotere regio's.
- 43.** Een onderliggende beweging die zichtbaar wordt, is die van een centraal georganiseerde kerk met een grote eigen zelfstandigheid van lokale gemeenten naar een netwerkkerk van samenwerkende lokale en regionale gemeenschappen in diverse vormen van organisatie. Lokale aanwezigheid, pastoraat, gemeenschap, diaconaat en maatschappelijke betekenis blijven daarin dragend.
- 44.** Voor herstel van vertrouwen geldt een eenvoudige opdracht: laat zien wat je doet en doe wat je zegt. Het Kerkbreed gesprek is een stap in de goede richting, maar vertrouwen groeit pas wanneer luisteren, communiceren en besluiten ook in volgende trajecten herkenbaar op deze wijze worden voortgezet.

C. Vooruitblik

De komende periode staat in het teken van analyse, terugkoppeling, toetsing op juistheid en vertaling naar vervolgkeuzes. De contouren in deze rapportage vragen om verdere doordenking en uitwerking. Daarbij gaat het om nieuwe regelingen, maar ook om de bredere vraag hoe de Protestantse Kerk in Nederland haar beleid – en in het bijzonder de bovenplaatselijke bekostiging en inbedding daarvan – vormgeeft in een tijd van krimp, toenemende verschillen tussen gemeenten en veranderende verbondenheid.

De voorlopige bevindingen worden teruggekoppeld naar de gesprekspartners. Dit vindt plaats in de vorm van online consultaties en vervolggesprekken. Mede hierdoor wordt zichtbaar hoe hun inbreng verwerkt is. Deze stap is wezenlijk voor vertrouwen: wie gevraagd wordt mee te spreken, moet kunnen herkennen wat met die inbreng gebeurt.

De uitkomsten worden betrokken bij het bijsturingsplan van de dienstenorganisatie en bij het opstellen van het integraal beleidsplan. De thema's uit de gesprekken – transparantie, eenvoud, doelmatigheid, solidariteit, samenwerking, nabijheid, minder regels en praktische ondersteuning – raken immers aan meer dan quotum en solidariteitskas alleen. Het integraal beleidsplan wordt in 2026 en 2027 ontwikkeld en – inclusief een meerjarenbegroting – vastgesteld door de generale synode in november 2027. In die vergadering zal de generale synode ook de nieuwe regelingen voor quotum en solidariteitskas vaststellen.

Voor het ontwikkelen van de nieuwe regelingen is een zorgvuldig traject nodig waarin eenvoud en draagvlak samengaan. Strategische partners zoals de Federatie van Diaconieën en de VKB maar ook classes, commissies en vertegenwoordigers uit gemeenten moeten tijdig, blijvend en herkenbaar worden betrokken. Nieuwe regelingen moeten financieel houdbaar zijn én kerkelijk en maatschappelijk uitlegbaar.

Het gesprek over solidariteit vraagt verdere verdieping en uitwerking. De vraag is niet alleen hoe middelen worden geheven en verdeeld, maar ook hoe gemeenten elkaars lasten dragen. Dat gaat om geld, maar ook om mensen, kennis, bestuurskracht, eigendommen (bijvoorbeeld gebouwen), netwerken en gebed om gedeelde liefde voor de Kerk.

De regiegroep ziet het als haar taak om tot het einde van 2027 actief te blijven. Daarbij zal het gaan om het meedenken vanuit de opbrengsten van het Kerkbreed gesprek bij de concretisering naar systematiek van regelingen en het integraal beleidsplan. Tevens zal ze erop toezien, en zich er ook zelf voor inspannen, dat de betrokkenheid en consultatie van de 'brede achterban' doelmatig en effectief gecontinueerd wordt.

Deze tussenrapportage rondt het Kerkbreed gesprek daarom niet af. Zij markeert een overgang: van luisteren naar afwegen, van contouren op weg naar keuzes en uitwerking, van erkende en uitgesproken lessen naar zichtbare praktijk en vervolgstappen. Als we helderheid geven over wat we doen en zorgvuldig te werk gaan op basis van gezamenlijke verantwoordelijkheid zal blijken of het voorzichtig herstellend vertrouwen bij gemeenten verder zal groeien.

Ook de kerk heeft afspraken, structuur en regelingen nodig, ze leeft er echter niet van. Zij wordt gevoed door het evangelie dat haar roept tot gemeenschap, dienst en getuigenis. Juist daarom moet ook het gesprek over geld en solidariteit eerlijk en hoopvol blijven: eerlijk over krimp, kwetsbaarheid en gemaakte fouten; hoopvol omdat de kerk leeft van gaven die haar worden toevertrouwd om Christus te dienen in de wereld.

D. Samenstelling regiegroep

De regiegroep is samengesteld uit kerkleden met relevante deskundigheid en ervaring. Ze zijn afkomstig uit landelijke, regionale en lokale kerkelijke gremia, en uit met de kerk verbonden organisaties. Bij de samenstelling is nadrukkelijk rekening gehouden met vertegenwoordiging vanuit regio's waar verzet tegen de recente regelingen sterk naar voren kwam (zoals Friesland en de grote steden). Daarnaast nemen de Federatie van Diaconieën en de VKB deel aan de regiegroep. Voor de rol van onafhankelijk voorzitter is gezocht naar iemand met ervaring in het leiden van complexe beleidsprocessen en bestuurlijke betrokkenheid binnen de kerk. De voorzitter moet beschikken over zowel kritisch als verbindend vermogen. De verkenner is aan de regiegroep toegevoegd als adviseur en is tevens projectleider. De regiegroep is op 23 september 2025 door het moderamen ingesteld en de leden zijn door haar benoemd:

1	Marianne van den Berg	hoofd bekostiging binnenlandsbestuur Ministerie BZK, voormalig lid cie. Veerman, subcommissie Solidariteitskas.
2	Jelle van der Bij	ondernemer, secretaris CCBB classis Fryslân
3	Rob van Butselaar	clustermanager Ondersteuning & Beheer dienstenorganisatie, lid directieteam
4	Tonny Dekker	voorzitter generale college voor de behandeling van beheerszaken
5	Susanne Freytag	predikant Ev.Luth. gem. Groningen, lid gen. synode, voormalig moderamenlid
6	Jan Klop	penningmeester Federatie van Diaconieën
7	Harmen van der Kolk	ondernemer, voorzitter diaconie Prot. Gem. Utrecht
8	Joost Schelling	directeur Vereniging Kerkrentmeesterlijk Beheer
9	Nico van Splunter	ouderling-kerkelijk werker/pionier Rotterdam en adviseur van de gen. synode
10	Johan Tuk	voorzitter financiële commissie classis Delta, lid werkgroep classicale fondsen
11	Maarten van Ginkel	oud-partner PWC, oud-vicevoorzitter en lid auditcommissie bestuur dienstenorganisatie (voorzitter regiegroep)
12	Arie van der Maas	adviseur/projectleider

Opdracht

De opdracht die aan de regiegroep is meegegeven door de kleine synode luidt als volgt:

- a. Toezien op de uitvoering van het plan van aanpak Herkansing en het kritisch en adviserend volgen van de werkzaamheden van de projectleider en de uitvoering van het plan van aanpak.
- b. Inhoudelijk samenwerken met de projectleider en de clustermanager Ondersteuning & Beheer bij de verwerking van de uitkomsten van het Kerkbreed gesprek, met het oog op voorstellen aan de generale en kleine synode betreffende inhoudelijke beleidskeuzes en nieuwe regelingen.
- c. Het voorleggen van deze voorstellen aan het moderamen ter behandeling in de synode, met inachtneming van de eigen verantwoordelijkheid van het moderamen om de voorstellen te agenderen of, indien nodig, eerst in overleg met de regiegroep tot gezamenlijke afstemming te komen.